

HAZAI TÜKÖR

TÓTH BÉLA

TÁPÉI VÁLTOZÁSOK*

GENCS

Mióta süt a nap, szeretnek nevetni az emberek. Sokszor mások számlájára. S ha az még haragszik is érte, csak igazán fűszeres a humor. Tulajdonképp ez az igény is szüli a csúfolódást.

Hogy mióta csúfolják gencsnek a tápéiakat, nincs rá adatunk. A jámbor szürke gémmek ügylehet ősi neve, ami a tápéi címerben látható. Annyi bizonyos, haragudtak érte a tápéiak, mert rajtuk ragadt. A csúfolódás életető eleme a harag.

Magyar László, a 20-as években kiváló szegedi újságíró a gencs szó jelentéstartalmát nem ismerve, dicsérőleg írta le néhány, Tápéről szóló tudósításában. Már az első után erélyes szóbeli tiltakozás hangzott el a gencselés miatt. Magyar magyarázatra szorult. E címen kért pardont: Elégtételt Tápénak.

„...becsülöm Heller és Nyilasi faluját, az embereit, komolyak, sokdolgúiak. Nem akartam megbántani őket. Ez ügyben megkérdeztem Juhász Gyulát is, aki azt mondta, a tápéiak nem haragusznak érte, inkább büszkéek rá. Egyszer Tardos Taus-siggal (szegedi festőművész volt) sétálgatva Tápén, a toronyra fészkelt gólyát bámultuk. Egy tápéi asszony beszélgetésünkbe kapcsolódva azt mondta, szeretnek bíz bennünket a gólyák, nemhiába mink is gencsek vagyunk.

Különben is itt van a keresztény középkorból ránkmaradt négysoros vers Szent Istvánról.

*Ó dicsőséges szent jobbkéz,
Melyet magyar óhajtvá néz,
Drága gencse népünknek,
Nagy öröme szívünknek.”*

Gencs itt kincs értelemben szerepelt. Ajánlja Magyar László a tápéiaknak, ezután értsék a gencs jelzöt magukra nézve kincseknek, s ne legyen harag.

Nem valószínű, hogy így értették, hiszen majd húsz esztendővel később még rettentően haragudtak érte.

„A második háború elején jártunk, nagy dologidőben egy kora hajnalban álltunk a komban több mint százan. De abban jó gazda meg napszámos, asszony, leány, gyerek együtt. Már válakozott el a komp a parttul, lélekszakadva hujángat a rampán egy biciklis ember, de nem tápéi, látszott a sipkáján is, törekedett az edénybe. Na, curik, ne hagyjuk ott, hát sietnénk, sietnénk, de más is sietne, várjuk meg. Nagynehezen visszaszorítottunk a parthoz, s őt bevettük a kompra, segítettünk neki, mire ő nagy szuszogva azt mondja: köszönöm a gencs uraknak!

— Gencs ám kendnek az öregannyának a...

De mondja ám a száznál több száz tiltakozásul a városi valakinek. Mire valaki azt mondja, mert kapák emelkedtek — vágd szájon, hajítsd ki a vízbe. Minek gyün közőnk gencsöknék az ilyen úr, repüljön, vagy ússzon! Hajítsátok ki!

* Közélesen megjelenik a *Tapé község története és néprajza* című könyv, mely több szerző munkája. Tóth Béla írása ebbe a könyvbe készült, részleteit közöljük. (A szerk.)

Már a meder sodorvonalában voltunk, mindig dühöngött a tömeg, lökd ki! Fiatal legények készülődtek neki. Pislogott a koma, a suhancok már a biciklijét a párkányra tették, mások a riadt komát gyűrűzték körül. Mire azért valaki böcsúsággal odakomolyodott; filléres embörbe minek ejtenénk forintos kárt! Na, azt mondtuk. Igaz. Letették a biciklijét, a várositól elhúzódtak az emberek, volt már helye, elférhetett. Azért a túlparton böcsülettel igyekezett elköszönni, de senki se fogadta a szavát.”

Hogy miért haragudtak ezért a szóért, talán mert ez a világ közepe. Ugyan más helységet is titulálnak így, talán valami kocsmacéger révén, még ezt találta legkézenfekvőbb magyarázatnak. De van másik is. Ha a gyakori szabadkéményen át az égne pillantott a tápéi, egy darab kék mély eget látott, és lát ma is, mint egy-egy mély lyuk, olyan, és az az érzése támad, hogy itt van Tápén a világnak kellős közepe, amibe beleszületett az idevaló, talán éppen szatyorszentaléskor.

Ennek emlegetésekor is mennydörgős káromkodások, akár lányok részéről is a válasz, férfiak kérdésöködésére olyan mellbevágóan, hogy ezt csak igen erős lábon álló emberek engedhetik meg, goromba aranyoskodásul.

A szatyrot szentelik akkor is Tápén, amikor készül, vízzel paráholják, puhítják a gyékényt, hogy könnyű fonásúvá váljon. De eredhet a szatyorszentalés onnét is: „Soha nem voltunk gazdag emberek, s a tápéinak hamarább volt hala, mint disznója. A húsvéti sonkaszentelő ünnepen az ételül szolgáló halak szatyorban várták a szenteltvizet, ami el is következett. A falu dolgaiban és esetleg vallásos szokásaiban járatlan szemlélőnek ez a látvány úgy tűnhetett, hogy itt szatyrot szentelnek. Holott a halat szentelték.”

NYILASSY SÁNDOR

Mint írott szó, olyan hiteles vallomás Nyilassy életmódja. Bizonyosan festőinek tekintette a falut, úgy mindenestül, sárosság, porosság, laposság, alacsony házak, földhözragadt emberek, és Tisza és füzek és csönd. Mindazonáltal a tápéiak nyíltan figyelték Nyilassy műveskedését. Kis falusi tuszkulánumbában, egy parasztház első szobájából készült műtermében különösen nyáron, kedvvel kente tápéi hangulatait, a virág pora se hullott le még tápéi szedelékének, mire bement vele, és fölkenete a vászonra az összeszedett érzelemraktárt. Idebent a városi műtermes lakásában talán tovább álmolta a kinti világot, de életének egyik felét idekint morzsolta. A parton, a faluban és környékén.

Azért neki is meg kellett halnia. A Délmagyarország 1934. január 10-én így ír:

„Tápé megható részvéte. Nyilassy Sándor tragikus hirtelenségű halála országos részvétet keltett, a polgármester sok részvétáviratot kap. Az országos képzőművész társaság leküldötte Szegedre a Munkácsy-leplet, hogy temetésekor az borítsa majd koporsóját. A magyar művésznek egyik legnagyobb kitüntetésé.”

A falu lakossága nagyon ragaszkodott Nyilassyhoz. Tápé dízsír helyet akart neki adni, Nyilassy viszont azt kívánta életében, hogy apja sírja mellé temessék.

Hideg, zúzmarás időben temették, Buócz rendőrkapitány mondott búcsúbeszédet.

Másnap a következő tudósítás görgeti tovább az eseményeket: „A tragikus hirtelenséggel elhunyt Nyilassy Sándor végrendeletét a festőművész lakásán felbontva találták meg. Tulajdonképpen két végrendeletet hagyott hátra, amelyekben intézkedik vagyonáról. Az első 1926-ban kelt, és az a tartalma, hogy mivel adósságainak kifizetése vagyonának legnagyobb részét felemészti, a megmaradt értéket házvezetőnőjére, Cseresznyés Juliannára hagyja. Végrendeletét azzal indokolta, hogy Cseresznyés Júlia mindenkor híuen gondját viselte. 1931-ben pótvégrendelet készült, amely kiegészítette pár évvel előbb írott végrendeletét, és végső akaratának végrehajtásával Telbisz György bankigazgatót és annak fiát, Telbisz Istvánt bízta meg.

Nyilassy Sándor hagyatéka több befejezett és befejezetlen festményből, számos vázlatból, rajzból és akvarellből állt. A vázlatok között van a gróf Klebelsberg Kunó

által megrendelt második számú triptichonja is. Azonkívül 6—7 befejezett nagyobb kép, 10—12 darab befejezetlen, s kb. 25 kisebb kép maradt meg a műteremben. Hagyatékához tartozik a lakás és a műterem bútorzata is. Más nem maradt Nyilassy Sándor után.”

Nyilassy Sándor végrendelete ellenére Cseresznyés Julianna nem kaphatott semmit. Rokonai, ügyvédei, adósai elpöröltek tőle mindent. Tetejébe még becsmérelték is a házvezetőnőt.

De kegyelet is van a város részéről: Délmagyarország 1934. január 30. Nyilassy Sándor az Oroszlán utcai bérházban, műtermes lakásban lakott. Miután meghalt, más szegedi festők igényelték a várostól a műtermes lakást. Nyilassy lakbérként évente két olajfestményt adott a városnak, a mostani ajánlkozó 4 festményt ígér érte. De a város kisgyűlése leszavazta az ajánlatot. Mondván, a városnak pénzre van szüksége, nem képre, ezért ezúttal banktisztviselőnek adták ki főbérletbe a műtermes lakást.

FRANCIA JÓSKA

A tápéi jelzőrendszer szerint. Hivatalosan Dávid Józsefnek hívják. Esztendő hiján századunkkal egyidős. Vele igyekezett lépést tartani örökké való életében. 1917-ben 16 éves. A szegedi katonai kórházak úgynevezett derma-barakkjában ló-ápolóként dolgozott huszadmagával, a tápéiakkal. 1919 márciusában a franciák elől, zajosság ellen pokróccal bekötött lábú lócsordát lopott át a demarkációs vonalon Szatymazra. Attól kezdve vöröskatona. A tiszai fronton augusztus 5-én esik a románok fogságába, Kecskeméten szökik meg tőlük egy tengerészruhájú magyar társaságában.

Itthon az anyja keserves szemrehányással fogadja, hiszen az édesapját tartóztatták le az ő vöröskatonáskodása miatt. Több kiskorú testvére nélküli a történetet, szülők sínylik könnyelműségét. Ezért elment a rendőrségre, hogy őt fogják le, ő volt a vörös. A napos altiszt, kinek föladta magát, az a tengerész volt, aki vele szökött Kecskemétről.

— Menj innét, apádat eleresztjük, tűnj!

— Hová, Szegeden úgyis elkapnak.

— Állj el a franciákhoz, szedik oroszánvadászatra a magyarokat. Kapsz pénzt, új ruhát, fiatalnak való romantika, ahogy a szegedi némafilmeken eddig is mutogatták a dzsungelt, benne az elefánt- és oroszánvadászatot.

A műszaki laktanyában gyülekeztek a franciák lobogója alatt a magyarok. Sok szegedi volt közöttük, egykori vöröskatona. Az akkor divatos inzultusoktól a francia egyenruha bizonyos védelmet nyújtott.

Csakhogy az oda begyűlt szegediek többsége, mire elindult az idegenlégionistákkal a vonat, már otthonról hallgatták a távolodó mozdony füttyét. Füttyültek vele menni.

Dávid Jóska viszont úgy elment, hogy 1925-ben szabadult az idegenlégióból. Megjárta Afrikát, Indiát, Egyiptomot, Kínát, s egy fillér nélkül Marseille-be tette le a lábát. Innét Lanzba került, szemet bányászni. Azután Lyonba, fűteni. 1934-ben egy selyemgyári, kis, kopogó cipőjű francia leányzót vett feleségül. 35-ben megszületett első fiuk. 1936-ban a francia kommunista párt azt mondta Dávid Józsefnek, ha elvtárs vagy, átmegy Spanyolországba, ott kell a mi segítségünk. Dávid József könnyedén összecsomagolta családját. Feleségének fölírta apjáék tápéi címét, fölrakta őket a vonatra, ő pedig, mintha majálisra menne, átmasírozott Madridba. André Martin tüzérségénél szolgált végig a spanyol polgárháborút, mint irányzó. Akkor végzett, amikor vége lett a hadaknak. Kicsit, mint annyi tízezer ottjárt katona, újra foglyoskodott, s 1941-ben hazaérhetett Tápéra. A nagyállomáson még volt 20 frankja.

Itthon már nagyocska fia, s magyarul is gagyogó felesége várta. Francia Jóska beállt a hajójavitóba napszámosnak. Háza a partoldalon külsőre semmiféle világiasságot nem mutat. Belsejében sincs pávaság. Francia Jóska csak néha beszél fran-

ciál a feleségével. Az egykori kopogó, kis cipőjű francia asszonyka kiejtésén egy r-nyi recsegő raccsolást nem vehetsz észre.

Francia Jóska 1944 utolsó napjaiban fölvette a polgárőr fegyverét. Nem volt nagyon beszédes. Francia Jóska 1956-ban megfogta a munkásőr fegyverét. Akkor se sokat beszélt. Most darabosan, fáradtan beszél, panasz, dicsekvés ismeretlen fogalom szava folyamában. Csak olyankor áll meg kicsit, s bocsánatkérően néz beszélőpartnerére, mikor köhög. S gyakran köhög.

KENYEREK

Lét és tudat. Hiába nem mondták ezt a tápéiak. Ebben az összefüggésben mozogódtak történelmük során. Különböznék sok mindent nem mondtak, de csináltak. Azután sok mindent csináltak, de nem mondtak. Ezt azért már ritkábban. Ezt a dekadenciát, hogy ne mondják, ne is csinálják, Tápén napjainkig sem követték el. Bár szedték nádszálon tatárjáráskor a levegőt, míg odabent pusztított az ellenség, eldugták víz alá a veszedelem elől magukat, ahol „piolcák seregei szívták a vérüket”, a tatárság elvonultával üszköt, pörnyét elfújva találták meg egykor való létüket. Létük határozta tudatukat. Ők ezt nem tudták. A munkásmozgalmat sem csinálták önmagáért ők sem, ahogy máshol sem. Amikor a kenyérért kaszát vettek a kezükbe, mai fogalmaink szerint csinálták a munkásmozgalmat. Bonyolult összefüggések kusza hínárjaiból bomlik elő az emlékezés.

Tápének saját munkaalkalmain túl meg kellett találni azt a helyet, ahová egy öregember szava szerint, mintha Mikes Kelemen mondaná: az isten letette a kenyerét.

Két emberpiacon kínálhatta magát a betevőjét más tarlóján keresgélő tápéi. A rév lejárájában, dologidőben hajnali sötéttel kiállás, megszólításig várakozás. Kereserves magakölletés ez, hisz a kinnállás becsmérélesszámba ment. A teljes elesettség, a nincs üldözte oda az embert. Nemcsak neki nincs, de helye, állandó sincsen. Kicsit hitványnak érzi magát az ember, ha kiáll, mint a koldus munkáért könyörög. És mégis álltak 1923-tól már a sokgyerekes, sokbajú családapák, anyák. A révbé jöttek-mentek a kocsik, kinti gazdák, bérlők szólították ilyenkor a javát. Jó munkások álltak biz ott. Jó erősek, nagy csontúiak, azok voltak a kapósak.

Másik emberpiac a városban, a közúti híd bal följáró kanyarjában volt, a járda-szegélyen. A jobb följárón a szegedi hasonszőrűek ácsorogtak. 20—30 tápéi ember álldogált, leginkább férfiak. Ruhájukról, befelé forduló félnék kisdud kupacukról, kifelé pillongásukból minden szegedi munkaadó megismerte őket, ezek a tápéiak. Itt állni azért kisebb szégyenítéssel járt, mint otthon. Télen-nyáron akadt itt várakozó ember, nem úgy, mint a révbén, mert az ipar vagy bármi városi munka áthidalta az időjárásokat.

De kötöttek itt szerződéseket szegediekkel mezei munkára is. Ki mihez érzett huzalmat a tápéiak közül, és természetes, milyen határi munkának volt itt az ideje, afféle szerszámmal állt ott, aki dolgozni akart. Kapával, villával leginkább. Nem ritkán a Nagy-feketére is elvitték a hídfőtől az embert. (Mihálytelek határára.) Oda néha kocsival is, igyekeztek udvariaskodni velük, de haza jöhettek gyalog is. Azok a földesek Tápétól estek 12 kilométerre. Különböznék mindig gyalog járt a munkába kínálkozó. Reggelente tömegelt a tápéiak munkára ajánlkozó serege, a villamos mellett gyalog, befelé a városba. 12 fillér volt a vonal. 80 fillér a napszám.

Az újszegedi kertészetek, különböző gyári vállalatok a tollfosztástól a kukoricatörésig elkivánták az erőt. A nehéz, válságos években a tápéiaknak volt olyan kereserves soruk, mint a város ipari proletárjaié. És mégis összemarokodtak a népek a kenyérért. A Délmagyarország 1927. április 5-én írja: „Az egyetemi építkezéseknél az elbocsátott szegedi munkások helyett sándorfalvi és tápéi kubikosokat alkalmaztak. Két évvel később, április 16-án: az állami építkezéseken nem kapnak munkát a szegedi munkások.

Pálffy József tanácsnok hallgatta meg a munkásdelegáció panaszait, hogy a környékbeli falvak munkásai jönnek dolgozni, s ugyanakkor itt a városban sok a munkanélküli. A pallérok az olcsóbb bérért elálló tápéi napszámosokat valósággal belopják az építkezésekre. A tanácsnok kijelentette, az állami építkezésekben a város nem érdekelt, beleszólási joga nincs. Nem tud segíteni.”

Az éhes vidéki és az éhes városi szerencsétlen egymás ártására indul sietve, üsd a prolit, ahogy bírod!: Délmagyarország, 1930. május 23.

„A szegedi rendőrség 13 embert tartóztatott le kommunista szervezkedés ügyében... A tápéi gátőr bizalmas telefonértesítése vezette nyomra a rendőrséget, aki azt jelentette a központi ügyeletre, hogy a gátórháztól 800 méterre 10—12 tagból álló társaság gyűlésezik. Sikorszky Aladár rendőrnymoczó 8 kommunista gyanúsítottat tartóztatott le a Tisza-parton: Gombai Mihály kőműves, Gladics József hentessegéd, Gera Sándor cipész, Rácz János napszámos, Kákonyi János napszámos, Szekeres Mihály napszámos, Komócsin Antal cserepezősegéd, Igaz Lajos alkalmi munkás. Az éber gátőrt kitüntették.”

Hogy a kenyérgondokról némileg elterelődjön a figyelem, tovább pofozzák egymást város és falu. DM. 1930. december 2. „Egy munkásküldöttség a városházán a vidékiek alkalmazása és a leszállított munkabérek ügyében tárgyalt. A küldöttség azt kérte, hogy a polgármester járjon közbe, hogy Pick elküldje háromszáz nem szegedi munkását.”

AZ ŐR

Aki ezt a raktárt őrzi, a tápéiak álmát őrzi.

Az őr koros ember. Már lassan mozdul. Háborút, fogságot átél, forradalmakban forgolódott ember. Mivel itt száz nappól 99-en át csöndesen megy az idő, az emlékek úgy serdülnek elő, észrevétlen, mint a tavaszi fű. Emlékeiért nem zargatja rádió, vagy képes heti újság. Igaz, mutatványos dolgokat nem tett, az egyes emberre jutó hosszúságban moccantott a világ során. Így aztán órákon át feszegetjük az idő pora, hantja alól a részleteket. De magáról akkor se szól, mástól, kerülő utakról szedem össze arca ábrázolatát.

Amikor a falu a felszabadulás után leverte régóta hempergő, négykézláb menő ruhájáról a port, bíró botos útmutatóul őt választották. Talán azért, mert homályosan emlékeztek, ez olyan odamondós ember, igazságkeresgélő, olyan magát nem bánó. Lögyön a bíró. Nincs ugyan anyija, mint az utolsó, nagyfülű világbeli bírónak, Domonkos Jánosnak volt, mert annak többje volt 100 holdnál is, mivel azt is úgy szerezte a Pallavicini grófok vagyonválsága idején, a farki-rétből meg a Szomolyából, hogy a tápéiakat lebeszélte azokról a földekről. Ő meg maga alá kuporította. De meg is ütötte érte a gránátszilánk halálosan, amikor az innenső világba értünk, hogy utána sehol se lett.

Hát legyen bíró. Rengeteg baj fakadozott föl mindenfelől, akár a talajvíz, a háború akkor kezdett csak érződni igazán, mikor befejeződött. Hány égett ház, szétszakadt család, árvák, özvegyek, mind a bíró fejét fájditotta. De pissz egyse, mert öröm is akadt. Tervezik a falu villamosítását, új iskolát kapnak, a régit is tatarozzák, földet osztanak.

A bajok az örömmel váltakoznak. Vasvillával, kocsilöccsel intézik politikából egymás fején az igazságot az emberek. 1946-ban hat pártja van a községnek. Mind mondja a magáét. El is anyátlanodna az ember, ha pusztán bírói botjában biza-kodna. Hanem jár a mai város kifelé, sokféle ábrázolatban. Jön a falujáró a gyárakból, vasárnap délelőttönként, hogy többen vannak tán az ittvalóknál, s szerszámokkal varrógépet, kerítést, zárat, órát, létrát javítanak, amit hosszú időn keresztül elrontott a háború. Tábori kohók hörögnek, ekét, boronát, kútgémekek járomszögét kovácsolják. És hegesztőapparátok sziszegnek az árokparton, mákdaralót, kukorica-morzsolót forrasztanak, s az eddig holtnak hitt tárgyak jó utakra térülnek, és követi szó a szavat. Agítálnak is.

Jön a színjátszó csapat, a kendergyárakból. No nézd, mit tudnak azok. Erre ide-haza is pásztogatják a csizma-, papucssarkokat. Mi is tudunk valamit, mutassuk meg nekik. Akkor szökött újra élet a táncsoportunkba.

Csak ezenközben valahogy kezdett elválni a szó a cselekedettől. Ami eddig világos volt, valahogy elködlött. Míg a városi politikusok a tápéi pódiumról beszéltek, még láttunk is valamit, vagy Révai, ha programozott. Ő bement Kónya Imréhez is, parolázott vele, azt mondja, ugye tudja Imre bácsi, mekkora jókat nyomott maga a mi ügyünkön, kommunistákén, azokban a nehézkes harmincas években, azt jöttem megköszönni.

— Honnét is tudtam volna, Révai úr kérem szépen, hiszen jámbor egysejtű, istenfélő szegény ember voltam én világeletemben. Senkinek se ártottam, ha segíteni nem tudtam, inkább addig lefeküdtem, hogy másnak lába alá ne legyek.

— De bizony Imre bácsi, aranyos, ne féljen, istenét, se hitét el nem magyarázzuk, nem kiáltjuk világ kommunistájává, de volt maga néhányadmagával olyan tiszta ember, akár kommunistának elállhatott volna vele. Magát a zsandár se figyelte.

— Ha csak az imádsággal nem segítettem, már ne haragudjon, Révai úr kérem szépen, bizony isten akkor is imádkoztam minden szenvedőért, amikor a Sárgán a tápéiakat összefogdosták.

— Hát arra vél-e Imre bácsi, arra a hajás emberre, akit 1938 őszén a templomi freskók ügyében magához szállásoltunk be. Ott is hált a házába, s maga kísérte az állomásra.

— De hogyné is emlékezni, többször jött az, hát annak akkora eucharisztikus jelvénye volt a gomblyukában, külön kalapot emeltem neki. És olyan hívőnek néztem, amilyen magam vagyok, mivel átalimádkoztuk a templomban dolgunk végeztével, igaz, kis csomagot adott ide, hogy majd jön érte a rókusi harangozó. De nem sejtettem semmit, hisz abban az emberben olyan áhítat dolgozott, forró nyáridőben járt itt, de még a fogai is összevacogott, míg az oltár előtt néhány miatyánkot elseppegett.

— Megvacogott ám, kedves Imre bácsi, mikor ott villogtak rá a szegedi zsaruk a templom kapujában. Ha maga nincs vele, lebukott volna egy egész rajvonal közülünk.

— Hát csak köszönet érte, Imre bácsi kedves, s ha azt gondolja, hogy valamiben segítségére lehetünk, nézzen be a Délmagyar szerkesztőségébe!

Hanem azért ment szét szemünk láttára a ránk bízott világ. Versengtünk a terménybeszolgáltatásban, a mélyszántásban, őszi-tavaszi vetésekben, de ha magunkra maradtunk tápéiak, leghamarább a községi magtárban, míg beszolgáltatás közben ürítették a gabonászsákokat a búza porának fátylaiban, ami arcunk barázdáiban sárrá lett a verítékünkkel, mi egymásra vicсорítottunk:

— A félbetyár istenteket, ha még egyszer ilyen szorásra engeditek vönni a beszolgáltatnivalót!

— De a kendtek betyár istenit, nem ezért esküdtünk ám a kendtek zászlója alá, hogy most maguk szorítgassák ki belőlünk az utolsó szem búzát. Hát ezért szavaztunk a baloldalra?

— Hát aztán, miért nekem mondjátok ti ezt. Mióta nincs a kezemben a bírói bot, én is egy gyékényen vagyok veletek, mint amakkor voltam.

— Maga hites ember, maga megmondhatja a mi igazunkat, mert közibük való. Vagy csak a szája nagy, vagy fél maga is?

Hanem ugyan nagyon fogcsikorgatva, de 1949 tavaszára meglétesült az Ady Tszcs is Tápén. Mert az köll. Benne volt a hitők leltárába. Azt tutujgatni köll, mint a kiscsirkét, kislibát, óvni a fúvó széltől is. Kulák oda még a lábát se merje tenni, mert az árt neki. Letördelnék a rügyeit. Az újnak. Hát lessük, lehetünkkel is melegítjük, szavakkal bátorítjuk őket. Az újságok is kedvükben járnak. Már ilyen

is föltűnt nekik: az Ady Termelőszövetkezetnek 100 hold őszi vetése kel! Vagy: hetenként kétszer tartanak népgyűlést az Ady Tszcs-ben a munkák jobb megszervezése érdekében!

Ez szép. De hát amikor reggel 3-tól sort állnak a kompnál a rétre siető kocsik, két-három óras késéssel érkeznek az Ady Tsz kocsisai, s eléje vágnak a sornak, ők szállnak a kompa, s a szeme közé nevetnek az egyéni gazdáknak. Ezeknek a dolgozóknek, lusta kupcihéreknek miért biztosítunk mi itt előnyöket? Persze szoltam érte azonnal a falu fórumain, ne keserítsük, dühítsük igazságtalan előnybiztosítással azokat az egyéniakat, akik holnap a legjobb kollektivisták lennének. Holnap, amikor ezek a mostani mihasznák már sehol se lesznek, mert ahol komolyan kell dolgozni, ezek majd megszököknek. Tehát érkezési sorrendben szállítsa a komp a kocsikat.

— Micsoda régi, reakciós nézet!

— Még rendőrt is állítottak a révhez, aki ismerve a fogatokat, a továbbiakban is a későn érkező téesz-kocsikat tessékelté föl a kompra.

Ezenkívül még egy nagy bűnt elkövettem nem sokkal a kompjelenet után. Dologidőben a régi Szilveszter-major is megengedte a rébten dolgozó parasztoknak, hogy állataikat a vályúnál megittassák. Hanem most az Ady Tsz megtiltotta az itatást. Érző ember ezt nem nézheti el szótlánul. Mi címen tiltják meg?

— Megmérgezik a kút vizét!

— Mérgezik ám az öreganyátok kínját! Szégyellitek, hogy olyan rendetlenség van a majorban, hogy még az ajtó szemöldökfája is trágyás. Vagy attól tartotok, meglátják az egyéniak, mennyit lógtok, loptok.

Ezzel aztán be is tellett a pohár. Törvény van a téesz-ellenes magatartásra. Kivágtak a pártból, s eltanácsoltak a falu közösségéből.

Látszatra azért jól ment minden, a Délmagyar dicsérte őket, 1951 novemberében is. „Tápé befejezte az őszi vetést, bár lassan ment a munka, s erős lemaradás mutatkozott az őszi határi tennivalókban, aminek oka abban leledzett, hogy a népnevelők a békekölcsönjegyzés munkáját nem kapcsolták eléggé össze az őszi szántásra való mozgósítással.

De amint a járás fontos fórumai fölfedezték a hibát, Tápé dolgozó parasztjai az iránymutatás alapján sikerrel fejezték be november 4-re az őszi határi munkákat.”

Minek másítsón az ember csak szóval a világon, amikor tettel is alig éri utol a szándékot. Azért szép is akadt körülöttünk. Éppen 1951-ben volt a leggyőztesebb a kultúrcsoportunk. 19 község közül Tápé hozta el az énekkari és a táncsoportnak járó első díjat. Ettől kezdve másztak mind magasabbra, a végén még Berlint is megjárták, sikerrel. Odafigyeltünk. Ünnepeztük is őket. Egyszerre a tanács megalakulásával. Mert Tápé takarékos volt az ünnepekben is. Szépen nekikészültünk beszédnek, táncnak, vacsorának. Hanem ott azt mondják nekem, hagyjam el a helyiséget, mert nekem se terítékem, se székem, sem helyem annál az asztalnál. Mert az ilyen embernek az nincsen.

De hiszen a kirelejumát, hát a sárga földtől ástam én a fundamentumát annak, hogy most terített asztal legyen. Nem magam. Én azt nem mondom. De borzasztó karikák táncolnak a szemem előtt, kimászok a teremből, a lábam alig visz messzibb a favágó tőkénél. Arra támaszkodom. Gyün utánam egy kis lesipuskás paraszt, de amúgy régi igavonó társam, tányérravaló csömpök hús a kezében. Hé, azt mondja, keresem kendet, ne haljon már éhen.

Jönnek aztán látásomra mások.

— Gyék, kend be, Jóska bácsi. Nem ismerik magát ezek az új vezetők, az elnök meg a titkár, mivel mindig idegen falu kutyáját kötik az ólunk elé, azok belénk harapnak.

— Hadd a fenébe — szól valaki a gyarapodó körből oda. — A tehenemet a frontkor ú iratta el, a fene essön bele, bíró korába. Hát hagy kapjon vissza belüle. Mindenki megéri a sorsát.

— Csönd lögyön a gazdagok frontján! Soha nem lehet itt igazat tönni. Ha nem magátul viszik a tehenet, akkor a szegényektül.

Odabent már magasra vert Töpe Jóska zenekarának hangja. Danolnak is hozzá. Magas vezetök vendégeskednek a megyétül meg a járástül, a mieink azok hangulatához stimmelik nótájukat. Töpe éppen letette a hegedüt, s fölvette a rezet. Mert Töpéék minden szerszámot megzengettek.

Hát ez az este emlékezetes marad. Már nem bánt. Az idő meggyógyítja az embert.

S mintha mindent magának mondana el, úgy tünik, csak hangosan gondolkozik. Amíg tesz a vaskályha parazsára, nagyülepü katonáktül meghurcolt nadrágja az inába lög, ülepén tenyérnyi foltok éktelenkednek. Persze éjjeliörnek nem ünneplöben jár az ember, még az épülö szocializmusban sem.

— Azért ne így vegye. Apám annak idején kitagadott a családból. Nem a vagyonból, az nem volt. A családból, mert szégyen voltam rájuk, éngem a zsandárok vigyáztak minden héten, mint a tolvajt. Hanem haló ágyában magához szólított: — Jóska, gyerököm, töttem, amit töttem, mondtam, amit mondtam, azért én tégüdet mindig tudtalak. Örültem, ha jól mönt sorod, szomorodtam, ha ütött az élet. Mert azért csak a gyerököm voltál.

KLISS #11/14